

cum nihil ex hypothesis sit , ex quo disputatio initium desumere queat.

ARTICULUS QUARTUS

De criterio veritatis.

Criterii vocabulum hic non accipitur pro medio seu instrumento judicandi, quod dici solet criterium *per quod*, nec aliud existit nisi ipsemet intellectus, prout judicandi vim obtinet; sed accipitur pro *ratione* seu motivo, ex quo intellectus ad certum assensum vel dissensum rebus præstandum movetur. Unde et criterium *secundum quod* a quibusdam appellatur; quia motivum illud est veluti regula et norma, secundum quam mens judicium profert. Primum posset etiam nuncupari *subjectivum*, quia ex parte subjecti judicantis se tenet; alterum vero *objectivum*, quia motivum, quo mens ad judicandum agitur et impellitur, ex parte rei objectæ et judicatæ præcipue se tenet.

Atque de criterio, posteriori sensu accepto, prout, nimirum, significat *motivum ex se infallibile pro judicio certo efformando*, agentes, ad quinque genera revocamus: *evidentiam, conscientiam, sensum communem, testimonium sensus, auctoritatem.*

§ I

Criterium evidentia.

Prænotanda:

1.º Sicut certitudo primario dicitur de subjecto cognoscente, secundario transfertur et tribuitur objecto, ita e converso evidentia ex propria significatione primo afficit objectum seu veritatem cognoscendam, secundario et quasi ex consequenti subjectum percipiens. Unde in *objectivam* et *subjectivam* merito dividitur. Objectivæ evidentia nomine

intelligenda venit *aptitudo vel vis, quæ objecto inest, perspicue menti sese offerendi ac vivide et vehementer ad assensum impellendi*. Quapropter non immerito hanc evidentiam concipiunt aliqui tamquam fulgorem veritatis seu perspicuitatem objectorum, quæ menti offeruntur. Sic hæc propositio: *totum est majus sua parte*, evidens evidentia objectiva dicitur; quia tali perspicuitate ex seipsa donatur et gaudet, ut semel intellectui oblata ejus veritas vivide percipiatur, et ad assentiendum vehementer impellat. Subjectiva autem evidentia dici potest: *intellectus innata vis, qua res objectiva evidentia præditas clare ac nitide percipit*. Itaque concipi potest tamquam quædam lux, qua mens intime collustrata perspicuam ac fulgentem objecti et veritatis perceptionem obtinet.

2.º Evidentia, prout veritatis criterium constituit, nec subjectiva nec objectiva solum est, sed ex utraque coalescit; motivum siquidem certi assensus est veritas objective evidens seu perspicua, prout a mente nitide percipitur, proindeque evidentia in concreto sumpta et prout ex utraque coalescit: præcipuas tamen partes sibi vindicat objectiva, non solum quia quodvis criterium respicit primario objectum, ut diximus, sed etiam quia, sive mens rem, quæ immediata et vera evidentia donatur, percipiat, sive non, evidentia objecti sufficiens ex se motivum existit ad assensum firmum producendum.

3.º Duplici sensu accipi potest evidentia, etiam quatenus veritatis criterium: 1.º pro omni eo, quod mentem ad firmum et infallibile ad assensum movet et pertrahit, abstrahendo a natura speciali originis vel motivi ad assensum præfati. Atque sub hac significatione accepta evidentia, non speciale, sed potius universale et unicum constituit veritatis criterium; semper enim ac cuivis veritati vel rei certo assentimur, ideo assentimur, quia perspicue videmus et intuemur per mentem, rem sic et non aliter esse. At 2.º sumitur evidentia pro quadam mentis intuitione, qua, vel prædicatum aliquod subjecto congruere aut repugnare, vel propositionem aliquam cum primo aliquo principio necessarium ne-

xum habere, clare perspicit. Atque de evidentia posteriori hoc sensu accepta hic agimus; sic enim speciale constituit criterium a reliquis distinctum.

4.º Dividitur præterea evidentia in *immediatam* et *mediatam*. Prima tunc habetur, quando ad identitatem vel repugnantiam inter prædicatum et subjectum internoscendam sufficit terminorum perceptio, ex. gr., *triangulus constat tribus lineis*; ad dignoscendum namque et certo dijudicandum, prædicatum subjecto convenire, sufficit utriusque obviam significationem percipere. Dicitur *immediata*, quia sufficit intuitio ipsa objecti vel propositionis ad ejus veritatem detegendam. Altera eas propositiones respicit, in quibus terminorum obvia perceptio aut mentis intuitio non sufficit ad veritatem detegendam et agnoscendam, sed requiritur præterea terminorum cum tertio collatio, ut hæc propositio: *animus hominis est immortalis*.

Hæc porro mediata evidentia diversos gradus quodammodo subit: omnis quippe propositio seu veritas, quæ per ratiocinationem evidens fit, eatenus menti evidenter vera apparet, quatenus intellectus clare percipit ejus connexionem cum aliquo ex primis principiis, seu cum propositione ex se et immediate evidenti, ad quam resolvi tandem debet veritas demonstrata. Quo autem veritas, per ratiocinium evidens facta, remotior existit a primo principio, a quo primo profuit et in quod ultimo resolvitur, facilius defectus aliquis in ratiocinatione admixcetur, ex quo non raro ducimur ad confundendam apparentem evidentiam cum vera. Nam, ut scite habet D. Thomas ¹: «Inter multa etiam vera, quæ demonstrantur, immixcetur aliquando aliquid falsum, quod non demonstratur, sed aliqua probabili vel sophistica ratione asseritur, quæ interdum demonstratio appellatur». Quibus expositis, sit

¹ Sum. Cont. Gent., lib. 1.º, cap. 14.

Evidentia constituit motivum judicii metaphysice certum, tutumque proinde veritatis criterium.

Prob. 1.º Illud est motivum criteriumque certissimum judicii veri, quod ad falsum unquam inducere nequit; atqui sic se habet evidentia; ergo... Prob. min. Evidentiæ ratio sita est in perceptione seu potius intuitione perspicua et fulgenti identitatis vel repugnantiae prædicati cum subjecto, quæ oritur et exurgit ex commensuratione et coaptatione intellectus cum veritate, quæ in objecto cognito splendet ac nitide fulget; sed repugnat, hujusmodi evidentiam ad falsum judicium inducere. Et revera quidem, si evidentia, sensu nunc exposito, ad falsum induceret judicium, verum simul et falsum dicendum esset judicium hocce: verum, quia continet claram ac perspicuam rei perceptionem, vel intuitionem identitatis aut repugnantiae prædicati cum subjecto, in qua perceptione sita est veritas nostri intellectus; falsum vero esset, ex hypothesi ab adversariis assumpta, si, nempe, mens deciperetur vel falleretur in perspicua perceptione identitatis aut repugnantiae prædicati et subjecti.

2.º Res eadem evincitur ex eò, quod rationi humanæ penitus repugnat rem quamvis seu veritatem evidenter cognoscere, et simul de ea dubitare, ita ut aliquem cogere dissentire veritati evidenter cognitæ, præsertim si immediata evidentia donatur, idem esset nec minus difficile quam eum cogere ad exuendam rationem. Hinc est, quod ipsa conscientia teste docemur, nos ita natura comparatos esse, ut, cum primum evidens aliqua veritas menti offertur, vel inviti eidem assentiri cogimur, magno veluti pondere ab objecto ipso vehementissime pertracti. Intellectus etenim iis facultatibus vel potentiis annúmeratur, quæ, ut non minus philosophice quam graphice ait D. Thomas, *compelluntur ab objecto*; unde quoad prima principia, eodem agente, *non potest subterfugere, quin illis assentiat*.

Sedulo hic notandum, veritates eas, quibus ex mediata evidentiā assentimur, eadem fere ratione criterio evidentiā subijci et manifestari ac eas, quas per evidentiā immediatam intuemur, cum agitur de propositionibus, quæ facillimo, breviori et veluti spontaneo ratiocinio ex primis principiis seu ex propositione aliqua per se et immediate evidenti inferuntur. Siquidem eadem ferme evidentiā et perspicuitate, qua video: *nihilum non posse producere effectum realem*, video per facillimum et quasi spontaneum ratiocinium veritatem hujus propositionis deductæ: *mundus habet aliquam causam realem*. Ast vero, dum agitur de propositionibus, quas ex primo aliquo principio inferre oportet per ratiocinium longius protractum vel plures propositiones continens, mediata evidentiā ex se sola tutissimum criterium non constituit, quia facile defectus aliquis, sive quoad formam, sive quoad materiam, longiori ratiocinationi illabatur, prout ratio et experientia ipsa testantur. Itaque, his in casibus criterium evidentiā mediata per aliud perficere seu complere oportet.

Corollarium. Colliges ex dictis, certitudinem scientiæ, qua talis, ultimo resolvi in certitudinem principiorum, a qua originaliter profluit et oritur. Nam, cum scientia nihil sit aliud quam deductio rationalis quarundam propositionum seu veritatum ex primis principiis, eatenus scientia generatur in intellectu, quatenus hic videt aut percipit, talem propositionem legitimam ac necessariam connexionem habere cum tali primo principio. Ex quo facile perspicitur, quare et quo sensu dicat D. Thomas¹: «Certitudo scientiæ tota oritur ex certitudine principiorum; tunc enim conclusiones per certitudinem sciuntur, quando resolvuntur in principia». Et alibi²: «In scientia vero conclusionum causatur determinatio (*intellectus*) ex hoc, quod conclusio secundum actum rationis in principia per se visa resolvitur».

¹ *QQ. Disp. De Verit.*, q. 10.^a, art. 1.º ad 13.^m

² *Sent.*, lib. 3.º, dist. 23, art. 2.º

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Objic. 1.^a Illud non est motivum infallibile iudicii certi, quod ad falsa iudicia potest inducere; atqui sic se habet evidentiā; ergo... Prob. min. Quod ad contradictoria iudicia amplectenda movet, ad falsa iudicia inducere potest, cum ex contradictoriis necessario unum verum sit et alterum falsum; sed evidentiā ad assensum contradictorium mentem quandoque inducit; ergo... Prob. min. Videmus quotidie, philosophos aliquos evidens affirmare et tamquam tale tueri et prosequi illud ipsum, quod alii, vel tamquam penitus falsum, vel tamquam dubium rejiciunt; atqui tamen utrique, evidentiā se duci, affirmant et credunt; ergo...

Resp. Neg. min. Ad prob., neg. similiter min. Cujus prob. dist. min. Utrique, etc., *merito vel immerito*, conc.; *merito*, vel *ita ut adsint conditiones veræ evidentiæ*, neg. Itaque, si agatur de evidentiā mediata, præsertim quoad conclusiones a primis principiis paulisper remotioribus, contingere quidem potest, quod partium studio acti vel mentis imbecillitate, contradictoria diversi homines complectantur et prædicent tamquam evidentiā, in quo casu, vel utrorumque, vel alicujus ipsorum evidentiā, non vera, sed fucata et apprens tantum existit, utpote ex præjudiciis, passionibus, prava voluntate, vel mentis imbecillitate, orta. Immo vero, id ipsum non nisi in mediata evidentiā locum habet. Unde

Resp. 2.º Dist. maj. ejusdem prob. Videmus, etc., *quoad ea, quæ evidentiā sunt, vel evidentiā immediata, vel mediata proxima*, neg.; *quoad ea, quæ mediata tantum evidentiā, et hac remotiori, prædita sunt*, conc. Ex objectione igitur ad summum consequitur, quod jam supra innuimus, videlicet, criterium evidentiā mediata indigere ex aliqua sui parte perfici et compleri per aliud.

Instabis: Atqui certo nobis constare nequit, utrum fucata vel vera ducamur evidentiā; ergo... Prob. subs. Nihil habemus, quo discernere possumus, utrum ex sufficienti attentio-

ne, ex recta applicatione regularum Logicæ, ex præiudicio, vel passione, ad sensum rei tamquam evidenti præbuerimus; ergo...

Resp. 1.º Neg. cons., si sermo sit de evidentiã immediata, quæ nec specialem attentionem, nec regularum logicarum applicationem exquirat, simulque nec præiudiciis, passionibus vel cuiusvis alio impedimento subest, quippe ad eam habendam sufficit vel imperfectus rationis usus. Itaque, etiam si totum argumentum gratis daretur, semper existeret criterium evidentiæ immediatæ. Sed præterea,

Resp. 2.º Neg. subs. quoad res, quæ per evidentiã mediatam quidem, sed proximior cognoscuntur, tum quia in huiusmodi, non secus ac in evidentiis immediate, præiudicii vel passionis influxus vix concipitur, et si forte aliquid existat, facile detegitur per reflexionem; tum etiam quia nec specialem attentionem nec difficile applicationem Logicæ exquirunt.

Objic. 2.º Ut aliquid vere dicatur motivum infallibile veritatis, debet habere necessarium nexum cum veritate; atqui constare nobis nequit, evidentiã habere necessarium nexum cum veritate; ergo... Prob. min. Demonstrari nequit huiusmodi nexus evidentiæ cum veritate; ergo...

Resp. Neg. min. Ad prob., dist. antec. Demonstrari nequit, etc., *demonstratione proprie dicta, nec ea indiget, conc.; improprie dicta demonstratione, seu potius explanatione, neg.* Evidentiã itaque, si proprie loquamur, nec potest nec indiget demonstrari. *Non potest*, quia nihil demonstratur nisi per aliquid, quod sit notius; nihil vero notius evidentiã ipsa, saltem immediata, dari potest. *Nec indiget*: sicut enim lux solis alia non indiget luce, qua videatur, ita nec evidentiã, quæ ex seipsa illucescit, suamque declarat et manifestat et existentiam et connexionem cum veritate. Quandoquidem nihil est aliud evidentiã quam ipsa veritas objecti, quatenus seipsam revelat et communicat intellectui. Unde iure merito D. Thomas certitudinem, quæ sive in scientia, sive in *intellectu*, id est, intuitionem primorum principiorum invenitur,

repetit ex ipsa evidentiã veritatis, quæ objecto inest: « Objectum, inquit, intellectus est verum... invenitur autem aliquid verum, in quo nulla falsitatis apparientia admixceri potest, ut patet in dignitatibus (*primis principiis*); unde intellectus non potest subterfugere, quin illis assentiat »¹. Quibus postea subdit²: « Certitudo, quæ est in scientia et intellectu (id est, facultate intelligendi, quatenus dicitur *habitus primorum principiorum*, seu quatenus cognoscit prima principia), est ex ipsa evidentiã eorum, quæ certa esse dicuntur ».

§ II

De criterio conscientia vel sensus intimi.

Prænotanda :

1.º *Sensus intimus* universim acceptus dici potest: *perceptio experimentalis, qua anima de interno statu vel præsentia aliqua affectione admonetur*. Dico *experimentalis*, quia sensus intimi objectum semper est aliquid singulare. Dico *interno statu*, quia nunquam ad ea, quæ extra animam existunt, porrigitur. Dico *præsentia*, quia nec res futuræ, nec præteritæ, qua tales, sed tantum prout præsentis per memoriam iterum redduntur, sensui intimo subjiciuntur. Dico *aliqua affectione*, quia non de omnibus affectionibus, quæ eidem ipsunt, anima admonetur; quædam siquidem sunt, quæ realiter animam afficiunt, quin tamen de ipsis admonetur per conscientiam vel sensum intimum, ut odium supernaturale peccati, charitas vel gratia, macula peccati. Ex quo obiter collige, nimium illos falli, qui autumant, nihil circa naturam, vires, mutationes et effectus animæ affirmandum vel constituendum nisi ex testimonio conscientia vel

¹ *Sent.*, lib. 2.º, dist. 25, q. 1.ª, art. 2.º

² *Sent.*, lib. 3.º, dist. 23, q. 1.ª, art. 2.º

sensus intimi, quasi nihil anima agere vel recipere possit, cujus conscientiam non habeat.

2.º Ex præfata definitione conscientia facile concluditur, hujus objectum esse duplex: primum sunt *modificationes illæ, sive activæ, sive passivæ, quæ animam sensibiliter afficiunt. Sensibiliter*, inquam, non quod omnes sensationes sint, nec quod conscientia actus sit sensatio, est enim vera perceptio intellectualis; sed quod animam ita afficiunt, ut eas in se experiri et veluti sentire possit. Alterum conscientia objectum est subjectum, cui præfatae modificationes insunt, quod *subjectum cogitans* nuncupari solet. Enimvero conscientia nobis non solum nuntiat modificationes seu affectiones, quas experimur, ut lætitiæ, doloris, volitionis, etc.; sed eas etiam nuntiat, quatenus nobis insunt, ita ut existentiam rationalis animæ seu principii cogitantis in nobis certissime dignoscamus per conscientiam affectionum et actuum ipsius. Quam rem ante recentiores, quorum aliqui hoc tamquam cartesianum inventum extollunt, exposuit et perspicue tuitus est D. Thomas his verbis ¹: «In hoc enim aliquis percipit, se animam habere, et vivere, et esse, quod percipit, se sentire et intelligere, et alia hujusmodi vitæ opera exercere; unde dicit Phil.: sentimus autem, quoniam sentimus, et intelligimus, quoniam intelligimus; et quia hoc sentimus, intelligimus, quoniam sumus... Et ideo pervenit anima ad actualiter percipiendum, se esse, per illud, quod intelligit vel sentit... Ad hoc autem, quod percipiat anima, se esse, et quod in seipsa agatur attendat, non requiritur aliquis habitus (aliqua prævia scientia, vel notitia); sed ad hoc sufficit sola essentia animæ, quæ menti est præsens; ex ea enim actus progrediuntur, in quibus actualiter ipsa percipitur».

3.º Ast vero, quamvis præfatum duplex objectum conscientia complectatur, at non semper eodem modo aut pari gradu. Quandoque conscientia perceptio vel acies fertur primario et principaliter in affectionem ipsam, minus principa-

¹ QQ. Disp. De Verit., q. 10, art. 8.º

liter et quodammodo confuse in subjectum, quod affectionem experitur, ita ut phænomenum et subjectum, cui inest, simul et semel concrete percipiuntur per conscientiam, sed phænomenum distinctius et quasi primario, subjectum vero minus distincte; quæ proinde non incongrue comparari potest cum perceptione sensuum, ex. gr., visus: videmus enim, non colorem a subjecto separatum vel in abstracto, sed colorem in tali subjecto, seu corpus coloratum. Atque hujusmodi conscientia est, quæ *directa* appellari potest, vel etiam *spontanea*: directa quidem, non quod revera actus reflexus non sit, sed quia est prima manifestatio conscientia, quæ talis: spontanea vero, quia est perceptio mentis ipsam connaturaliter et absque ullo conatu concomitans.

Quandoque vero conscientia acies fertur æqua ratione, vel potius priori ratione in subjectum cogitans quam in cogitationem vel modificationem ipsam, ut dum explicita et perfecta reflexione percipio, *me cogitare*, lætari, videre, etc. Et hæc est, quæ conscientia *reflexa* merito nuncupatur: *voluntaria* quoque dici posset, quatenus specialem vel explicitam voluntatis determinationem exquirat. Recentiores aliqui, inter quos Balmes, aliter conscientiam directam definiunt et explicant, quibus minime adsentiri possum ex dictis.

4.º Dividi quoque posset conscientia in *perfectam* et *imperfectam*, vel fortasse melius in *sensitivam* et *intellectualem*. Perfecta vel intellectualis ea ipsa est, quam nuper exposui. Altera vero est, qua per sensum internum, quem veteres *sensum communem* dicebant, sensationes externas experimur. Quæ quidem sensitiva conscientia, quamvis nobis minus distincte sese offerat, id accidere putandum est: 1.º quia, utpote sensitiva et reditio in seipsam vel reflexione imperfecta constans, explicitam et claram sui notitiam non generat; unde ad sensationem externorum tantum sensuum, non vero ad alias subjecti modificationes, nec ad ipsius subjecti sentientis existentiam porrigitur; 2.º quia in homine admixtetur et jungitur conscientia intellectuali, quæ, utpote vehementior, natura perfectior et universalior sensitiva,

distinctam et claram impressionem quodammodo impedit et absorbet.

Cæterum, sensitivam aliquam conscientiam admittendam esse, constare videtur, non solum ex ejusdem vestigiis, quæ in homine ipso apparent, sed præsertim ex animalibus, in quibus conscientia quædam sensationum proculdubio existit, ut ex signis exterioribus evincitur, dum dolore afficiuntur, aliquid vident, audiunt, etc. Atque de hac sensitiva conscientia, quæ ab intellectuali tantum distat, quantum sensus ab intellectu, intelligenda veniunt verba ea D. Thomæ¹: «Sensus redire quidem incipit ad essentiam suam, quia non solum cognoscit sensibile, sed etiam cognoscit, se sentire». Sensitiva igitur conscientia essentialiter imperfecta est, non solum quia subjecti existentiam non percipit, sed quia inter ejusdem affectiones ad externas tantum sensationes porrigitur: unde *inchoatio* quædam reflexionis et *rudimentaria* conscientia dici posset.

THESIS

Conscientia vel sensus intimus intellectualis est motivum infallibile certi judicii.

Dicitur *intellectualis*, quia thesis abstrahit a conscientia, quam sensitivam appellavi, solumque procedit de ea, quæ homini congruit, quatenus substantia intellectualis est.

Prob. Quod necessarium et essentialem nexum habet cum veritate judiciorum, ad quæ movet, est motivum infallibile judicii certi: atqui sic se habet conscientia intellectualis respectu eorum, quæ ipsi subjiciuntur; ergo... Prob. min. Conscientia nihil est aliud quam mens percipiens et seipsam, et modificationes, quibus actualiter afficitur, et quas in se experitur; sed ad percipiendum necessario et essentialiter requiritur existentia realis et vera, tum subjecti percipientis, tum ejus, quod percipitur. Et quidem, si circa affectiones vel

¹ QQ. Disp. De Verit., q. 1.^a, art. 9.º

modificationes, quas per conscientiam in seipso homo sentit vel percipit, falleretur, tunc hujusmodi affectiones existerent simul et non existerent: existerent, quia ex hypothesi mens intime eas sentit ex experitur, quod locum habere non posset, nisi revera in anima residerent, nihilum enim non sentitur nec percipitur: non existerent, quia ex hypothesi facta mens falleretur, easdem percipiendo in se. Mens ergo circa ea, quæ conscientia subjiciuntur, falli non potest, quin idem esset simul et non esset.

Adde his, conscientia aptari perfectissime condiciones eas, quæ in criterio veritatis requiruntur. Primo namque notissima est suapte vi et natura, quippe nihil menti intimius et præsentius. Deinde est ratio ultima, quam afferre possumus veritatis judiciorum, circa quæ ipsa versatur. Enimvero, si quis a me quærat, cur certo judicem, me cogitare, velle, sentire, etc., non aliam rationem assignare possum, nisi quia in me ipso hæc exterior et intime sentio.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Objic. 1.º Conscientia multa sæpe homini testatur, quæ revera non existunt; ergo... Prob. ant. Somniantes et amentes existimant, se corpora tangere et videre, quæ revera nec tangunt nec vident, ut dum thesaurum nos invenisse, videre et manibus atrectare putamus; ergo...

Resp. Neg. ant. Ad prob. resp. 1.º, prætermitto antec. et neg. cons. Dum conscientia testimonium tamquam certi judicii motivum infallibile adstruitur, maxime et per se sermo est de homini sui compote ac in statu vigiliæ, non de eo, qui extra idoneum statum versatur, potentiis somno vel ægritudine ligatis vel impeditis. Qui certe status conscientia veracitatem minime labefactat, sicut sensuum vis et testimonium non labefactantur ex eo, quod quandoque sensitio non recte perficiatur propter organorum vel medii defectum. Sed præterea,

Resp. 2.º Dist. ant. prob. Somniantes, etc., id est, *corpo-*

ra ipsa vere non tangunt nec vident, conc.; *affectionem internam tangendi et videndi revera non habet et experiuntur*, neg. In existimatione vel iudicio hominis, qui somnio tenetur, duo accurate distinguenda sunt, nempe, affectio interna determinata et hujus relatio ad aliquid tamquam ad causam. Igitur qui somno deditus thesaurum videre et atrectare sibi videtur, habet affectionem vel modificationem internam realem et determinatam, ei penitus similem, quam experitur et habet, dum de facto thesaurum videt et atrectat; unde quoad hoc minime fallitur, quamvis simul fallatur, quatenus iudicat, præfatam affectionem internam, quam apud se habet, oriri ex reali corpore extra existente. Jam vero diximus, conscientiae testimonium, qua veri criterium, ad res extra hominem positas non porrigi, sed intra subjectum cogitans contineri.

Objic. 2.º Conscientiae testimonium ad contradictoria iudicia impellit; ergo non est motivum infallibile certi iudicii. Prob. antec. Hæc iudicia: *ego caleo, ego non caleo*, contradictoria sunt, ac proinde ipsorum aliquod falsum existit; atqui conscientia ad hæc iudicia contradictoria potest impellere, si dexteram manum igni, dum sinistram aquæ frigidæ applico; ergo...

Resp. Neg. antec. Ad prob. dist. maj. *si eodem tempore et secundum idem proferantur*, conc.; *secus*, neg.

Instabis: Atqui præfata iudicia, et eodem tempore, et secundum idem proferuntur ex conscientiae testimonio. Quod eodem tempore, constat, si simul manus igni et aquæ applicentur. Quod autem secundum idem, sic probatur: præfata sensationes animæ insunt tamquam subjecto; sed quæ in anima existunt, secundum idem existunt, cum anima sit omnino simplex; ergo...

Resp. Neg. antec. Ad prob. resp. 1.º Dist. maj. quoad secundam part. Animæ insunt *sub eodem respectu*, neg.; *sub diverso respectu*, conc. Etiam gratis dato, quod sola anima esset subjectum sensationum, ut quidam volunt, adhuc contradictio nulla in præfatis iudiciis esset admittenda; quia animæ eidem inessent quidem, sed non sub eodem respectu:

illarum quippe sensationum prima ad *hanc* corporis partem, secunda vero ad *alteram* ejusdem corporis partem referretur. Profecto, si sola rationis distinctio ad tollendam contradictionem sufficit, sufficiet *a fortiori*, ut ajunt, distinctio realis actuum, eorumque diversa relatio, prout reperitur in adducto exemplo.

Sed urgebis adversus hanc solutionem. Ergo anima diversis simul sensationibus potest subjacere; quod tamen absurdum esse, sic probatur. Si anima diversis afficeretur sensationibus, vel eas secundum se totam experitur, vel secundum diversas partes; atqui neutrum licet dicere: non primum, quia, si una sensatio totam animam afficit, alteri locus non relinquitur: non secundum, quia anima, utpote omnino simplex, quamcumque partium compositionem excludit.

Resp. Conc. antec., neg. min. Ad cujus probat., dist. probationem min. Si una sensatio, etc., *si sensatio animam afficeret modo corporeo*, conc.; *si eam afficiat modo rebus spiritualibus proprio et sine contactu corporali*, neg. Rationalis itaque anima, dum spectatur prout subjectum est sensationis, non ad modum corporum, quæ media extensione varias suscipiunt modificationes, imaginanda est; sed intellectu concipienda, ut vere est, tamquam substantia spiritualis, quæ sicut diversas potentias vel facultates, ita etiam diversos actus vel affectiones in se recipere ac indivisibiliter continere potest. Argumentum igitur nihil concludit, quia nec sensatio, quatenus actio perceptiva est rei, et quatenus in anima recipitur, nec ipsa anima extensione aut partium compositione donantur.

Resp. 2.º ad prob. antec. prioris objectionis. Neg. min. Sensatio etenim, si integre et complete accipiatur, non in anima sola, sed in anima simul cum corpore recipitur, tamquam in subjecto adæquato. Dolor enim, ex. gr., ex contracto in tibia vulnere, a sola quidem anima percipitur perceptione intellectuali, at non sola, sed simul cum corpore dolorem illum sentit et experitur; quandoquidem anima a corpore sejuncta dolorem quidem intelligibilem seu pure spiritualem